

Strukturalni uzroci siromaštva u Republici Hrvatskoj u svjetlu opcije za siromašne

Petar Tomašić*

Sažetak

Opcija za siromašne ima snažnu biblijsku i teološku utemeljenost, te bi trebala pokrenuti kršćane na konkretno djelovanje u sredini u kojoj žive. Da bi pomogli siromašnima, kršćani najprije trebaju prepoznati tko su siromašni u današnjem hrvatskom društvu. Stoga je u ovom članku na temelju empirijskih istraživanja interdisciplinarno obrađena problematika siromaštva u nas. Sociološka istraživanja otkrivaju tko su siromašni i zašto su se našli u stanju oskudice. Siromaštvo je često posljedica nezaposlenosti. Socijalno isključeni i niže obrazovani se teže zapošljavaju i češće zapadaju u siromaštvo. Siromašne obitelji ne mogu svojoj djeci pružiti pogodne uvjete za obrazovanje, te su siromašnoj djeci zbog ranog napuštanja obrazovnog sustava bitno umanjene šanse za dobivanje dobro plaćenog posla. Hrvatsko društvo nema dovoljno socijalne osjetljivosti i nedovoljno pomaže siromašnoj djeci, zbog čega se u nas događa dosta izrazita reprodukcija siromaštva. Kršćani su pozvani prepoznati svoje bližnje koji su u nevolji, a kako bi im mogli djelotvorno pomoći, trebaju znati uzroke siromaštva. Uklanjanjem uzroka može se riješiti i sam problem.

Ključne riječi: siromaštvo, opcija za siromašne, strukturalni uzroci siromaštva, nezaposlenost, socijalna isključenost, reprodukcija siromaštva, obrazovanje

Uvod

Biti kršćanin znači nasljedovati Isusa Krista i graditi osobni odnos s uskrslim i živim Kristom. No kršćanin se može biti i samo po imenu. Jesam li stvarno kršćanin prosudit će sam Krist kada stupim pred njegovo lice nakon smrti. Matejevo evanđelje kao jedini kriterij po kojem će Krist prosuđivati život svakog čovjeka stavlja odnos prema siromašnima (usp. Mt 25, 31–46). U tom evanđeoskom tekstu spašeni se nisu mogli sjetiti kada su pomogli samom Kristu, iz čega se može zak-

* Dr. sc. Petar Tomašić, Adresa: Kralja Zvonimira 110, 51523 Baška, Hrvatska.
E-pošta: ptomasic@gmail.com

ljučiti da će vječni život baštiniti oni koji pomažu bližnjem u nevolji jednostavno zato jer bližnji treba njihovu pomoć, a ne da bi zaradili vječnost.

Isus Krist nije prvi koji postavlja odnos prema siromašnima kao kriterij autentične vjere. Već starozavjetni proroci jasno kažu da je Bog na strani siromašnih i da mu je pomoć potrebitima draža od bilo kakve molitve, posta ili žrtve (Iz 58, 1–12). Također, postoji kontinuitet između Starog i Novog zavjeta u shvaćanju siromaštva kao rezultata društvene nepravde.¹ Novi zavjet ipak šire shvaća pojam siromaštva nego Stari zavjet. U Novom se zavjetu, uz ekonomski zakinite, posebna pozornost posvećuje osobama bez časti koje ne mogu sudjelovati u javnom životu, npr. ženama.² Danas se osobe koje ne mogu sudjelovati u javnom životu nazivaju *isključenima*.

Kroz cijelu povijest Crkva je pokazivala posebnu brigu za siromašne, a papa Ivan Pavao II u enciklici *Sollicitudo rei socialis* pozvao je cijelu Crkvu i svakog vjernika ponaosob da se opredijeli za povlaštenu ljubav prema siromašnima (SRS 42). Opciju za siromašne sve se češće navodi kao novo temeljno načelo socijalnog nauka Crkve uz bok četirima klasičnim načelima, a to su dostojanstvo ljudske osobe, opće dobro, solidarnost i supsidijarnost.³ S obzirom na biblijsku i teološku utemeljenost, opcija za siromašne trebala bi postati strateški program kršćana.

No tko su siromašni u današnjem hrvatskom društvu? S obzirom da se siromaštvo ne može poistovjetiti isključivo s materijalnom neimaštinom, poznati hrvatski teolog Josip Grbac smatra da je zadatak sociologa dati podatke o novim oblicima siromaštva »koji itekako variraju ovisno o kulturi, podneblju, socijalnoj politici neke zemlje, konkretnoj situaciji u kojoj se nalazi neko konkretno društvo«. ⁴ Premda siromaštvo nije samo materijalno, treba izbjegavati pretjerano širenje tog pojma na sve duhovne dimenzije, jer time on gubi svoje značenje, a ljudi kojima je potrebna naša konkretna pomoć opet nestaju u anonimnosti. Ovaj članak koristi dosadašnja sociološka istraživanja kako bi ukratko prikazao tko su siromašni u današnjoj Hrvatskoj te koji su čimbenici doveli do siromaštva. Poznavanje čimbenika koji vode u siromaštvo omogućuje pastoralnim djelatnicima i svim vjernicima da lakše prepoznaju osobe koje jesu ili bi lako mogle postati siromašne.

Uzroci siromaštva mogu biti mnogobrojni. Neki od njih su osobne naravi, kao npr. psihička ili fizička bolest, nespremnost ili nesposobnost preuzimanja odgovornosti za vlastiti život i sl. Osobni uzroci siromaštva otkrivaju se promatranjem pojedine osobe i rješavaju kroz odnos s njom. Postoje i strukturalni uzroci siromaštva koji su rezultat funkcioniranja cjelokupnog društva. Te je uzroke moguće otkriti sociološkim istraživanjima na odgovarajućem uzorku stanovništva pojedinog područja. Ovaj članak proučava glavne strukturalne uzroke siromaštva, ne ub-

1 Usp. Andela Jeličić, Svetopisamska osnova opcije za siromašne, *Riječki teološki časopis*, 2005, 13, 2, 313–328.

2 Usp. *isto*, 322.

3 Usp. Josip Grbac, Opcija za siromašne — strateški program kršćana?, *Riječki teološki časopis*, 2005, 13, 2, 441–458.

4 *Isto*, str. 446.

rajaajući pritom među njih izostanak izdašnije materijalne pomoći siromašnima, nego se osvrće samo one čimbenike koji su doveli do toga da je navedenim osobama potrebna tuđa pomoć. Poznavanje strukturalnih uzroka siromaštva omogućava donošenje mjera koje djelotvorno smanjuju siromaštvo u društvu.

1. Osnovni pojmovi

Na upit Europske komisije Crkve u zemljama Europske unije provele su savjetovanje o siromaštvu i društvenoj isključenosti te donijele Zaključni izvještaj početkom 1997. godine.⁵ U procesu savjetovanja pokazala se velika suglasnost među ljudima iz različitih zemalja u uvjerenju da je nezaposlenost glavni uzrok siromaštva. Pojam siromaštva proširen je i dopunjen pojmom društvene isključenosti. U Hrvatskoj se siromaštvo zadnjih godina opisivalo i istraživalo na sličan način kao i u Europskoj uniji, tj. koristeći pojmove *siromaštvo* i *socijalna isključenost*, s time da se navedeni osnovni pojmovi definiraju na različite načine.

Siromaštvo znanstvenici često definiraju tako da odrede njegov prag, te se kućanstva kojima je dohodak manji od toga praga smatraju siromašnima.

Tablica 1. Stopa i prag siromaštva u odabranim istraživanjima u Hrvatskoj
Table 1. Poverty rate and threshold in selected research conducted in Croatia.

Istraživanje je proveo	Godina anketiranja	Stopa siromaštva u %	Prag siromaštva za samca u kn mjesečno	Prag siromaštva za par s dvoje djece u kn mjesečno
Svjetska banka	1998.	10	1.290	3.483
Hrvatski Caritas	2004.	29,2	1.500	3.150
DZS	2004.	16,7	1.726	3.625
Svjetska banka	2004.	11,1	1.845	3.875
UNDP	2006.	18,5	1.320	2.772
DZS	2006.	16,3	1.850	3.884

U tablici 1 donosi se prag siromaštva za samačko kućanstvo i za kućanstvo u kojem žive roditelji s dvoje djece, kako su ih definirala neka značajnija istraživanja siromaštva u Hrvatskoj. Prvo nacionalno istraživanje siromaštva u Hrvatskoj napravila je Svjetska banka.⁶ To je prvo istraživanje pokazalo, a ostala istraživanja su uglavnom potvrdila, da je relativno malo hrvatskih građana siromašno, ali da oni koji upadnu u siromaštvo, teško iz njega izlaze. Istraživanje Svjetske banke temeljilo se na podacima iz ankete o potrošnji kućanstava koju provodi Državni

5 Usp. Ruth Kirsch, Suzbijati siromaštvo širom Europe: projekt Crkava u EZ-u, *Svesci*, 1998, 33, 92, 51–56.

6 Usp. Svjetska banka, Hrvatska: studija o ekonomskoj ranjivosti i socijalnom blagostanju, 2000.

zavod za statistiku (DZS). Kao prag siromaštva postavljena je razina potrošnje pri kojoj hrvatska kućanstva, nakon što plate za osnovne neprehrambene troškove, uspijevaju zadovoljiti tek minimalne prehrambene potrebe. Kako su neki troškovi kućanstava fiksni bez obzira na broj članova (npr. grijanje, stanarina i sl.), radi usporedivosti sva su kućanstva svedena na odrasli ekvivalent koristeći OECD ljestvicu. Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (engleski: *Organization for Economic Cooperation and Development*, kratica OECD) je za potrebe uspoređivanja dohotka i rashoda različitih kućanstava oblikovala ljestvicu koja prvom članu kućanstva dodjeljuje faktor 1, svakoj sljedećoj osobi staroj 14 i više godina faktor 0,7, a svakom djetetu mlađem od 14 godina faktor 0,5. Tako kućanstvo u kojem žive roditelji s dvoje djece mlađe od 14 godina dobiva vrijednost $1+0,7+2 \times 0,5=2,7$. Sva ostala istraživanja navedena u tablici 1 koristila su modificiranu OECD ljestvicu koja nositelju kućanstva dodjeljuje koeficijent 1, svakoj drugoj odrasloj osobi u kućanstvu koeficijent 0,5, a djeci mlađoj od 14 godina koeficijent 0,3. Prema toj ljestvici kućanstvo u kojem su roditelji s dvoje djece dobiva vrijednost $1+0,5+2 \times 0,3=2,1$. Prema prvom istraživanju Svjetske banke samcu je 1998. godine trebalo minimalno 1.290 kn mjesečno, a paru s dvoje djece 3.483 kn mjesečno. Manje od minimalno potrebnoga imalo je 8,4% hrvatskih građana. S obzirom da istraživanje nije obuhvatilo područja Republike Hrvatske koja su bila okupirana i koja imaju znatno veću stopu siromaštva od ostatka zemlje, procijenjeno je da stopa za cijelu Hrvatsku iznosi 10%, tj. oko 10% hrvatskih građana bilo je siromašno.

Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve i Hrvatski Caritas proveli su tijekom 2004. godine empirijsko istraživanje siromaštva na uzorku od 1.216 odraslih građana Republike Hrvatske.⁷ Ekvivalentni dohodak kućanstva izračunat je korištenjem modificirane OECD ljestvice. Izračunat je medijan kao srednja vrijednost koja dijeli sva anketirana kućanstva u dvije jednako brojne skupine: jedna polovica kućanstava ima ekvivalentni dohodak veći od medijana, a druga polovica manji. Prag siromaštva određen je kao 60% vrijednosti medijana ekvivalentnog dohotka svih kućanstava. Na jednaki način određen je prag siromaštva u svim ostalim istraživanjima navedenim u tablici 1, osim u dvama istraživanjima koje je provela Svjetska banka. Prema istraživanju Hrvatskog Caritasa i Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve, stopa siromaštva bila je 29,2%, dok je prag siromaštva za samce iznosio 1.500 kn, a za par s dvoje djece 3.150 kn mjesečno.

Od 2003. godine DZS izračunava pokazatelje siromaštva na temelju ankete o potrošnji kućanstava. U Priopćenjima Državnog zavoda za statistiku umjesto naziva *prag siromaštva* i *stopa siromaštva* koriste se izrazi *prag rizika od siromaštva* i *stopa rizika od siromaštva* jer nije nužno svaka osoba ispod navedene razine dohotka siromašna.⁸ Naime siromaštvo ne ovisi samo o dohotku, nego i o potrošnji, na-

7 Usp. Hrvatski Caritas — Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, Praćenje siromaštva u Hrvatskoj: neki pokazatelji, 9. ožujka 2010, <http://snc.hbk.hr/aktualno.html>

8 Usp. Državni zavod za statistiku, Priopćenje 14. 1. 2. Pokazatelji siromaštva od 2004. do 2006., Zagreb, 2007.

vikama, potrebama, referentnim skupinama s kojima se netko uspoređuje i sl. Tako osoba starije dobi koja živi na selu unatoč dohotku manjem od praga siromaštva ne mora sebe doživljavati kao siromašnu, jer nema ni naviku više trošiti, dok će se netko tko se kreće u društvu dobrostojećih osoba smatrati siromašnim, iako mu je dohodak nešto veći od praga siromaštva.

Za 2004. godinu DZS je izračunao stopu siromaštva od 16,7%, a prag siromaštva za samca 1.726 kn mjesečno. Svjetska banka je u drugom istraživanju siromaštva koristila istu anketu o potrošnji kućanstva iz 2004. godine, na temelju koje je DZS izračunao pokazatelje siromaštva.⁹ No očekujući da ljudi radije podcjenjuju svoje prihode nego svoje rashode, izračuni Svjetske banke temeljili su se na potrošnji, a ne na dohotku. Kao prag siromaštva postavljena je razina potrošnje pri kojoj hrvatska kućanstva, nakon što plate za osnovne neprehrambene troškove, uspijevaju zadovoljiti tek minimalne prehrambene potrebe. Siromaštvo definirano pomoću minimalne potrošnje naziva se apsolutnim, dok se postavljanjem praga siromaštva na 60% medijana ekvivalentnog dohotka dobiva relativno siromaštvo. Relativno siromaštvo znači da je osoba siromašna u odnosu prema ostalim članovima društva u kojem živi. Kako rastu dohoci stanovništva, tako se podiže i prag relativnog siromaštva. Na takav način izračunata stopa siromaštva više govori o nejednakostima u društvu, nego koliko neka osoba živi u oskudici.

Na temelju anketa iz 2004. godine napravljene su tri studije prikazane u tablici 1. Zbog razlika u metodologiji istraživanje Svjetske banke izračunalo je viši prag siromaštva nego DZS i istraživanje Hrvatskog Caritasa i Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve, dok je stopa siromaštva niža. Istraživanje Hrvatskog Caritasa i Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve pokazuje najveću stopu siromaštva i postavlja najniži prag. Razlog tome je što anketa o potrošnji kućanstava koju provodi DZS puno detaljnije ispituje izvore njihovih dohodaka nego anketa Hrvatskog Caritasa i Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve. Slično anketi Hrvatskog Caritasa i Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve, i anketa koja je provedena 2006. godine za potrebe istraživanja Programa Ujedinjenih naroda za razvoj (engleski *United Nations Development Programme*, skraćeno UNDP) nije detaljno ispitala izvore i visinu dohotka, pa je zato istraživanje postavilo relativno niski prag, a visoku stopu siromaštva.¹⁰ Stopa siromaštva iz UNDP-istraživanja bila bi još i viša da je uključeno čitavo stanovništvo. Naime za razliku od ostalih istraživanja u tablici 1, stopa siromaštva iz istraživanja UNDP-a odnosi se samo na osobe mlađe od 65 godina koje su završile obrazovanje i nisu u mirovini.

Siromaštvo koje se određuje pomoću minimalnih rashoda za prehrambene i druge potrebe (kako je definirano u oba istraživanja Svjetske banke) ili pomoću praga od 60% medijana prosječnog ekvivalentnog dohotka (kako ga definiraju ostala istraživanja) naziva se objektivno siromaštvo. U Hrvatskoj su mjerene i stope

9 Usp. Svjetska banka, Hrvatska: Ocjena životnog standarda. Prvi dio: Promicanje socijalne uključenosti i regionalne jednakosti, 2007.

10 Usp. United Nations Development Programme, Quality of life and the risk of social exclusion in the Republic of Croatia. Quantitative research on general population, Zagreb, 2006.

subjektivnog siromaštva koje se definira tako da ispitanici sami odrede prag minimalnih prihoda koji omogućuju dostojanstven život ili se izjasne da se smatraju siromašnima.

Socijalna isključenost se obično definira kao višedimenzionalna deprivacija. Premda se mogu promatrati različite dimenzije kako bi se uočile višestruko zakinute osobe, u publikacijama UNDP-a koje opisuju hrvatske prilike¹¹ socijalno isključenima nazivaju se osobe koje su istovremeno deprivirane u tri područja:

1. ekonomskom (siromašni),
2. radnom (nezaposleni) i
3. sociokulturnom (izolirani).

Dakle pojam socijalne isključenosti u sebi sadrži ideju siromaštva, ali siromašne promatra u nešto širem kontekstu, tako da uz materijalnu oskudicu u obzir uzima i njihov nepovoljan položaj u društvu.

2. Povezanost siromaštva s nezaposlenošću, socijalnom isključenošću i stupnjem formalnog obrazovanja

Sociološka istraživanja pokazuju da nezaposlenost znatno povećava rizik od siromaštva. Prema istraživanju Svjetske banke, 2004. godine u urbanim područjima Hrvatske kućanstva kojima je nositelj bila nezaposlena osoba imala su više nego dvostruko veći rizik od siromaštva u odnosu na prosječna kućanstva.¹² Brojna osobna iskustva otkrivaju da začarani krug oskudice i marginalizacije obično započinje gubitkom posla. Kako razdoblje nezaposlenosti odmiče, zalihe pomalo nestaju, te obitelj upada u siromaštvo. Budući da ne susreću ljude s posla niti imaju novca za izlaske na piće, sve je manje socijalnih kontakata, pa se članovi obitelji sve više nalaze u socijalnoj izolaciji, što im opet smanjuje šansu da dođu do novog zaposlenja.

Psiholog Branimir Šverko i njegovi suradnici pratili su skupinu nezaposlenih tijekom određenoga vremenskog razdoblja, što im je omogućilo da naprave longitudinalnu studiju o nezaposlenosti i socijalnoj isključenosti.¹³ Istraživanje je započelo tako što je od lipnja do kolovoza 2003. godine u ispostavama Hrvatskog zavoda za zapošljavanje (HZZ) anketirano 1.138 nezaposlenih osoba iz skoro svih hrvatskih županija. Anketirane osobe koje su na to pristale ponovno su kontaktirane, te je u studenom i prosincu 2004. godine ponovno anketirano njih 601. Među ponovno anketiranimima bilo je 207 osoba (34,4%) koje su u međuvremenu našle posao, dok je preostalih 394 i dalje bilo nezaposleno. Uspoređujući te dvije skupi-

11 Usp. isto; Program Ujedinjenih naroda za razvoj, *Neumreženi: Lica socijalne isključenosti u Hrvatskoj*, Zagreb, 2006; Program Ujedinjenih naroda za razvoj, *Siromaštvo, nezaposlenost i socijalna isključenost*, Zagreb, 2006.

12 Usp. World Bank, Croatia: Living Standards Assessment. Volume 2: Background Papers, 2006.

13 Usp. Branimir Šverko, Zvonko Galić, Darja Maslić-Seršić, *Nezaposlenost i socijalna isključenost: longitudinalna studija*, *Revija za socijalnu politiku*, 2006, 13, 1, 1–14.

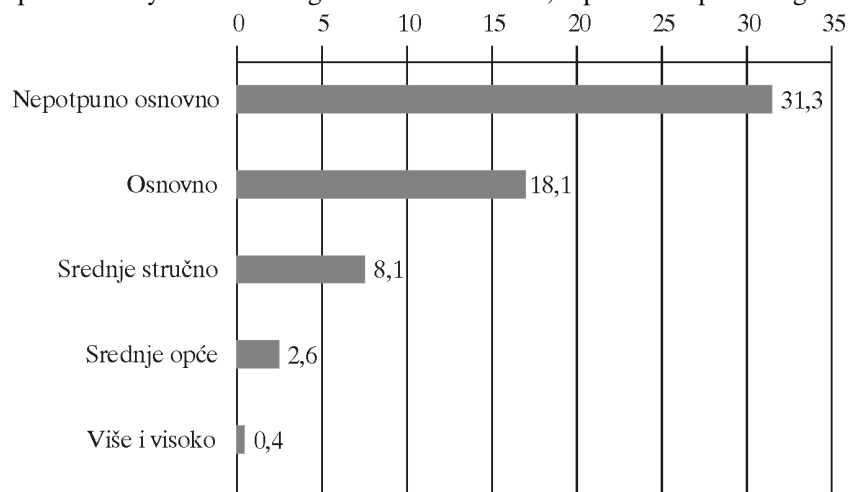
ne, istraživači su utvrdili koja obilježja povećavaju, a koja smanjuju šansu nezaposlenoj osobi da se zaposli.

Promatrana su sljedeća obilježja: spol, dob, obrazovanje, trajanje nezaposlenosti, prihodi po članu domaćinstva, psihičko i fizičko zdravlje. Osim spola, sva ostala obilježja značajno utječu na vjerojatnost zapošljavanja. Testovi su pokazali da su razlike značajne na razini $p < 0,001$, što znači da je vjerojatnost da je bilo koja od navedenih razlika među skupinama slučajna manja od 0,1%. Od svih promatranih obilježja, najveću šansu za zapošljavanje daje visoko obrazovanje (preko 50%). Visokoobrazovani imaju skoro četiri puta veću šansu dobiti zaposlenje nego osobe koje imaju samo osnovno ili nemaju niti osnovno obrazovanje. Prema jednom drugom istraživanju koje je proveo UNDP, »obrazovanje je neusporedivo najvažnija odrednica zapošljivosti«.¹⁴

Prema longitudinalnoj studiji o nezaposlenosti i socijalnoj isključenosti, nezaposleni stariji od 45 godina znatno teže dobivaju posao nego osobe koje su mlađe od njih. Ako se nikada više ne zaposle, starije se osobe radne dobi barem mogu nadati mirovini. No i mirovina može biti preniska da bi ih izvukla iz siromaštva, osobito ako imaju malo staža. Još su u težim prilikama starije osobe koje nemaju dovoljno staža da bi uopće stekle pravo na mirovinu. Tako dugotrajna nezaposlenost znatno smanjuje prihode osobi koja ne prima plaću, a kada izađe iz radne dobi, zbog kratkoga radnog staža dobivat će malu ili nikakvu mirovinu. Starije osobe koje ne primaju mirovinu ili primaju vrlo nisku mirovinu izložene su velikom riziku od siromaštva. Prema istraživanju Svjetske banke gotovo polovina kućanstava koja se nalaze ispod stope siromaštva imaju na čelu osobu stariju od 65 godina.

Grafikon 1. Stopa siromaštva prema stupnju obrazovanja u postocima (%)

Graph 1. Poverty rate according to level of education, expressed in percentages.

Izvor: World Bank, Croatia: Living Standards Assessment. Volume 2: Background Papers.

14 Program Ujedinjenih naroda za razvoj, Neumreženi: Lica socijalne isključenosti u Hrvatskoj, 33.

U drugom istraživanju siromaštva u Hrvatskoj koje je provela Svjetska banka proučeni su čimbenici koji utječu na rizik od upadanja u siromaštvo. Pokazalo se da je obrazovanje jedan od ključnih čimbenika, što su potvrdila i druga istraživanja. Grafikon 1 pokazuje da s porastom obrazovanja kontinuirano opada rizik od siromaštva. Skoro svaka treća osoba bez završene osnovne škole je siromašna, dok visokoobrazovani imaju neznatni rizik od upadanja u siromaštvo.

Suvremeno gospodarstvo sve se više temelji na informacijama i znanju, te se može očekivati da će niska razina obrazovanja u budućnosti značiti još veći rizik za upadanje u dugotrajnu nezaposlenost i siromaštvo. Zapošljavanje je učinkovito rješenje za mnoge siromašne, a obrazovanje je dugoročno rješenje jer povećava zapošljivost i sposobnost nošenja s eventualnim budućim kriznim prilikama. Zaposlenost i obrazovanje zahtijevaju sudjelovanje siromašnih, koji na taj način aktivno oblikuju svoju životnu povijest, umjesto da bivaju samo prepušteni tuđoj dobroj volji i socijalnoj pomoći, te se tako promiče dostojanstvo siromašnih osoba. Stoga smatramo da je za prevenciju siromaštva ključno upravo poticanje obrazovanja.

Već spomenuto istraživanje UNDP-a iz 2006. godine, koje je izračunalo stopu siromaštva od 18,5%, bilo je usredotočeno na proučavanje kvalitete života i rizika od socijalne isključenosti. Na uzorku od 5104 građana iz svih hrvatskih županija, mlađih od 65 godina, koji su završili obrazovanje i nisu u mirovini, dobivena je stopa socijalne isključenosti od 11,5%. Dodatnih 1% osoba bilo je istovremeno siromašno i bez posla, pa ih se može promatrati kao skupinu s povećanim rizikom od socijalne isključenosti. Socijalno uključeni su oni koji nisu socijalno izolirani, iako neki mogu biti siromašni ili bez posla (dakle zakinuti samo u jednom području, ili ekonomskom, ili radnom). Socijalno uključениh je bilo 61,7% ispitanika. Istraživanje je pokazalo da siromašni imaju osjetno lošiju obrazovnu strukturu od socijalno uključениh, dok je u socijalno isključenih obrazovna struktura još znatno lošija. Preko 60% socijalno isključenih ima osnovnoškolsko ili još niže obrazovanje, a udio osoba s višim ili visokim obrazovanjem među socijalno isključenima iznosi samo 1,6%. Visoko obrazovanje djelotvorno štiti od socijalne isključenosti.

3. Reprodukcijska siromaštva

Čitav niz istraživanja pokazuje da se u Hrvatskoj događa reprodukcija siromaštva. Neki postaju siromašni, dok drugi i ne poznaju drugačiji način života osim siromaštva. Djeca rođena u siromašnim obiteljima mogu cijeli život ostati siromašna. Istraživači Svjetske banke su na temelju ankete o potrošnji kućanstava iz 1998. zaključili da »djeca iz siromašnih obitelji imaju ozbiljno ograničen pristup višem i visokom obrazovanju«¹⁵, što im znatno smanjuje mogućnosti za izlazak iz siromaštva.

15 Svjetska banka, Hrvatska: studija o ekonomskoj ranjivosti i socijalnom blagostanju, v.

Primijećeno je da »nezaposlenost često dolazi 'u paru', odnosno u većini europskih zemalja vrlo je izgledno da ako u obitelji jedan (pogotovo muški) partner nije zaposlen, to neće biti ni drugi.«¹⁶ Tu se pojavu pokušava objasniti kroz koncepte homofilije i homogamije. Homofilija znači da ljudi u pravilu grade odnose sa sebi sličnima. Na taj način se stvaraju međusobno odvojene socijalne mreže i skupine, od kojih jedne obiluju, a druge oskudijevaju vještinama i resursima. Obitelji se najčešće oblikuju po sličnim principima homogamije, te u bračnu zajednicu ulaze osobe sličnog profila i društvenog statusa. Tako se neka obilježja koja dovode do nezaposlenosti koncentriraju u pojedinim kućanstvima. Koristeći anketno istraživanje Hrvatskog Caritasa i Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve iz 2004. godine, sociolog Teo Matković je proučio obilježja hrvatskih kućanstava bez zaposlenih.¹⁷ U takvim kućanstvima objektivna stopa siromaštva iznosi 47,7%, dok u općoj populaciji iznosi 26%. Individualno subjektivno siromaštvo odraslih članova kućanstava bez zaposlenih dvostruko je češće nego u cjelokupnome promatranom uzorku. Razina zapošljivosti članova takvih kućanstava dosta je niska. Raširena je obeshrabrenost, te mnogi od njih sumnjaju da će ikada dobiti posao. Osobito je upadljivo kako rijetko sudjeluju u obrazovnim aktivnostima. Samo 4,6% odraslih članova kućanstava bez zaposlenih pohađalo je tijekom godine dana prije anketiranja neku školu ili program obrazovanja ili osposobljavanja, dok je od nezaposlenih ili neaktivnih članova kućanstava u kojima ima zaposlenih to učinilo 20% ispitanika. Takvo stanje zabrinjava, jer »iz razlike u učestalosti sudjelovanja u obrazovnom procesu ispitanika mlađih od 30 godina možemo nazrijeti da je u kućanstvima bez zaposlenih na djelu reprodukcija siromaštva. Mladi iz kućanstava bez zaposlenih u daleko se manjoj mjeri obrazuju.«¹⁸

Matković je također koristio rezultate ankete o radnoj snazi, provedene u razdoblju od 1996. do 2006. godine, kako bi usporedio obrazovni status mladih u dobi između 18 i 20 godina sa stupnjem obrazovanja njihovih roditelja i dohotkom kućanstva u kojem žive.¹⁹ Istraživanje je pokazalo da vjerojatnost sudjelovanja mladih u visokom obrazovanju znatno raste kada su roditelji obrazovani i kada je kućanstvo imućnije. Vjerojatnost da će pohađati visoko obrazovanje čak je deset puta veća u mladima čija je majka fakultetski obrazovana nego u mladima čija majka nema završenu osnovnu školu. Udio mladih koji studiraju u kućanstvima s mjesečnim prihodima iznad 10.000 kn skoro je tri puta veći nego među mladima iz kućanstava kojima su mjesečna primanja manja od 2.000 kn.

16 Teo Matković, Koliko isključeni? Sociodemografski profil, zapošljivost i socijalni kapital siromašnih radnika i kućanstava bez zaposlenih u Hrvatskoj, *Revija za socijalnu politiku*, 2006, 13, 3–4, 271–291, ovdje 274.

17 Usp. isto.

18 Isto, 285.

19 Usp. Teo Matković, Društvena struktura studenata u hrvatskom sustavu visokog obrazovanja: visoko obrazovanje samo za elitu?, 9. ožujka 2010, http://www.iro.hr/userdocs/File/pno2008/ppt/18_Matkovic.pdf

U okviru istraživanja otvorenosti hrvatskoga društva 2006. godine, stručnjaci za obrazovanje trebali su na ljestvici od 1 do 7 ocijeniti ostvarenost različitih indikatora koji pokazuju stanje u hrvatskom obrazovanju.²⁰ Oba indikatora koja govore o dostupnosti školovanja djeci lošega socijalnog statusa dobila su niske ocjene (*sposobnost obrazovnog sustava da ukloni zaostajanje u obrazovanju djece s nepovoljnim socijalnim statusom* ima vrijednost 2,9, a *dodjeljivanje zadovoljavajućeg broja stipendija društveno zakinutim učenicima* 2,3).

Troškovi studija u pravilu premašuju financijske mogućnosti siromašnih obitelji, a siromašni mladi ljudi koji imaju sposobnosti i volje završiti studij teško mogu doći do odgovarajuće stipendije. Noviji podaci pokazuju da se oko 70% državnih stipendija dodjeljuje izvrsnim studentima, a tek 30% siromašnim.²¹ Siromašni studenti koji primaju državnu stipendiju čine samo 2% studentske populacije. Iznos stipendije pokriva tek manji dio stvarnih troškova. Siromašni su diskriminirani u pristupu visokom obrazovanju, i na taj način su im znatno smanjene šanse za dobivanje dobro plaćenog zaposlenja, što bi im omogućilo izlazak iz siromaštva.

Zahvaljujući još uvijek snažnoj unutarobiteljskoj solidarnosti koja vlada u Hrvatskoj, osobe koje su se izvukle iz siromaštva obično se trude pomoći svojim rođacima kako bi ga se i oni oslobodili. Zato bi se stipendiranjem određenog broja studenata iz društvenih skupina ili krajeva u kojima vlada siromaštvo u nekim slučajevima mogao pokrenuti gospodarski i društveni razvoj, koji će čitave skupine ljudi iz pasivnih primatelja pomoći pretvoriti u aktivne stvaratelje novih materijalnih i nematerijalnih vrijednosti.

4. Istraživanje siromaštva Hrvatskog Caritasa i Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve

U duhu opcije za siromašne, Hrvatski Caritas je u suradnji s Centrom za promicanje socijalnog nauka Crkve proveo znanstveno istraživanje siromaštva u hrvatskom društvu. Empirijsko istraživanje se sastojalo od skupnih rasprava s fokusgrupama i ankete. Anketiranje je izvršeno tijekom ožujka i travnja 2004. godine na troetapnom probabilističkom uzorku od 1. 216 odraslih građana Republike Hrvatske.²² Rasprave s fokusgrupama vođene su između 21. i 23. svibnja 2003. godine s pripadnicima pet socijalnih skupina podložnih siromaštvu: nezaposlenima, niže obrazovanima, roditeljima s većim brojem djece, samohranim roditeljima i zaduženim osobama.²³ Jedan dio rezultata istraživanja nije obrađen niti objavljen.

20 Usp. Tomislav Reškovic, *Obrazovanje*, u: Simona Goldstein (ur.), *Indeks otvorenosti društva — Hrvatska 2006*, Zagreb, 2006, 41–56.

21 Usp. Thomas Farnell, *Osigurava li besplatno obrazovanje jednak pristup obrazovanju?*, 9. ožujka 2010, <http://www.iro.hr/hr/razvoj-visokog-obrazovanja/kolumna/besplatno-obrazovanje>

22 Usp. Hrvatski Caritas — Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, *Praćenje siromaštva u Hrvatskoj: neki pokazatelji*.

23 Usp. Hrvatski Caritas — Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, *Istraživanje socijalnih grupa podložnih siromaštvu*, Zagreb, 2003, (neobjavljeno).

U tekstu koji slijedi bit će korišteni i neki neobjavljeni podaci iz istraživanja Hrvatskog Caritasa i Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve.

Tablica 2. Utjecaj obrazovne strukture na neke pokazatelje
Table 2. Impact of education structures upon certain indicators.

Pokazatelj	Skupine	Stupanj obrazovanja				Statistička značajnost razlika
		OŠ	KV–VKV	Srednja	Fakultet	
Objektivno siromaštvo	Nisu siromašni (860)	57,6	78,7	78,3	86,5	$\chi^2=75,6$ $p<0,001$
	Siromašni (356)	42,4	21,3	21,6	13,5	
Subjektivno siromaštvo	Ne smatra se siromašnim (612)	61,3	80,9	87,7	94,4	$\chi^2=71,9$ $p<0,001$
	Smatra se siromašnim (189)	38,7	19,1	12,3	5,6	
Zaposlenost	Zaposleni (528)	66,4	80,0	87,7	90,9	$\chi^2=31,1$ $p<0,001$
	Nisu zaposleni (126)	33,6	20,0	12,3	9,1	
Umreženost	Umreženi (497)	32,0	42,1	55,3	64,5	$\chi^2=62,2$ $p<0,001$
	Neumreženi (637)	68,0	57,9	44,7	35,5	

Izvor: Anketa Hrvatskog Caritasa i Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve.

U tablici 2, izrađenoj na osnovi ankete Hrvatskog Caritasa i Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve, prikazuje se utjecaj stupnja formalnog obrazovanja na objektivno i subjektivno siromaštvo, zaposlenost i umreženost. Anketirane osobe su prema stupnju formalnog obrazovanja podijeljene u četiri skupine:

1. OŠ: 491 osoba nema škole ili ima samo nepotpuno ili potpuno osnovno obrazovanje
2. KV–VKV: 331 osoba ima dvogodišnju ili trogodišnju školu za KV ili VKV
3. Srednja: 241 osoba ima četverogodišnju srednju školu
4. Fakultet: 145 osoba ima višu školu, fakultet, magisterij ili doktorat

Prema anketi Hrvatskog Caritasa i Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve, 29,2% ispitanika je imalo dohodak niži od 60% medijana ekvivalentnog dohotka svih kućanstava, te ih se može smatrati objektivno siromašnima. No nemaju sve obrazovne skupine jednak udio siromašnih. Među osobama s osnovnim ili još nižim obrazovanjem siromašni čine 42,4%, među osobama sa srednjoškolskim obrazovanjem preko 21%, a među visokoobrazovanima 13,5%.

Na pitanje »Smatrate li se siromašnima?« 612 ispitanika je odgovorilo da se uglavnom ili uopće ne smatra siromašnim, dok je 189 ispitanika izjavilo da se uglavnom ili u potpunosti smatra siromašnim. Iz tablice 2 je vidljivo da se više od trećine niskoobrazovanih smatra siromašnim, dok je kod visokoobrazovanih samo 5,6% subjektivno siromašnih. Značajna razlika u razini subjektivnog siromaštva postoji i između osoba s dvogodišnjom ili trogodišnjom školom za KV ili VKV na jednoj, te osoba s četverogodišnjom srednjom školom na drugoj strani.

Među anketiranimi bilo je 528 zaposlenih i 126 osoba koje su radno sposobne, a nisu zaposlene, niti spadaju u skupinu učenika, studenata, kućanica ili umirovljenika. Jedna trećina niskoobrazovanih nisu zaposleni, dok je među visokoobrazovanimi takvih 9,1%. Premda su se osobe s četverogodišnjom srednjom školom školovale samo jednu do dvije godine duže nego osobe s dvogodišnjom ili trogodišnjom školom za KV ili VKV, među navedenim skupinama postoji značajna razlika u vjerojatnosti zapošljavanja. Uočena razlika pokazuje da nije dovoljno završiti bilo kakvu srednju školu, nego samo kvalitetno obrazovanje značajno povećava šanse za zaposlenje i pristojnu plaću te tako smanjuje rizik od siromaštva. Prema anketi Hrvatskog Caritasa i Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve, stopa siromaštva među zaposlenima iznosi 18%, a među osobama koje nisu zaposlene 44,4%.

Na pitanje »Koliko često provodite vrijeme s ljudima u klubovima i dobrovoljnim organizacijama?« 497 anketiranih je odgovorilo od »svaki dan« do »nekoliko puta godišnje«, dok ih je 637 odgovorilo »nikad«. Oni koji nikada ne provode vrijeme s ljudima u klubovima i dobrovoljnim organizacijama nazvani su neumreženima. Među niskoobrazovanimi neumreženih ima više od dvije trećine, a među visokoobrazovanimi njihov je udio skoro upola manji. Osobe s manje socijalnih kontakata teže nalaze pomoć u kriznim prilikama i češće završavaju u izolaciji.

Za sva četiri pokazatelja prikazana u tablici 2 postoji statistički značajna razlika među obrazovnim skupinama. To znači da razlike među skupinama nisu slučajne, nego da viši stupanj formalnog obrazovanja realno smanjuje opasnost od objektivnog i subjektivnog siromaštva, nezaposlenosti i neumreženosti. Dakle anketa Hrvatskog Caritasa i Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve potvrđuje nalaze drugih istraživanja o međusobnoj povezanosti siromaštva, nezaposlenosti, socijalne isključenosti i niskog obrazovanja.

Zanimljivo je da je razlika među skupinama najveća kada je u pitanju subjektivno siromaštvo, jer upravo taj pokazatelj najviše govori koliko je netko zadovoljan svojim materijalnim stanjem i koliko kontrolira svoje životne prilike. Naime netko može biti neumrežen, nezaposlen ili imati prihode manje od praga siromaštva zato što je izabrao takav način života, ali malo tko želi biti siromašan, jer subjektivno siromaštvo u pravilu sa sobom nosi osjećaj uskraćenosti. Oni koji se osjećaju siromašnima nalaze se u materijalnim prilikama koje ne žele, ali ih ne mogu promijeniti. Prema istraživanju Hrvatskog Caritasa i Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve, među visokoobrazovanimi ima samo 5,6% subjektivno siromašnih, a među niskoobrazovanimi ima ih skoro 40%.

U anketi Hrvatskog Caritasa i Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve ispitanici su među ostalim trebali procijeniti što je danas u Hrvatskoj važno za dobivanje dobro plaćenog posla. Među različitim ponuđenim odgovorima jedino se s odgovorom »imati dobre veze« većina ispitanika u potpunosti složila. Iz toga se može zaključiti da socijalna isključenost u Hrvatskoj još lakše dovodi do siromaštva nego u ostalim zemljama. Naime zbog visoke stope nezaposlenosti općenito je teško dobiti dobro plaćen posao. Najviše mogu pomoći dobre veze, a upravo to siromašnima obično nedostaje. U istraživanju Svjetske banke napravljena je razlika između tri razine socijalnog kapitala:

1. *veze* (prijatelji i rođaci, horizontalna razina, dobre za stalnu pomoć unutar nekoga geografskog područja),
2. *mostovi* (horizontalne veze između zajednica), te
3. *karike* (vertikalne, prema moćnima).²⁴

Prva je razina u siromašnih često ograničena na poznanstva s ostalim siromašnim ljudima koji im ne mogu znatno pomoći, dok su druge dvije razine u siromašnih u Hrvatskoj slabo razvijene, što ih dovodi u vrlo nepovoljan položaj.

Većina ispitanika se donekle ili u potpunosti složila s tvrdnjom da je za dobivanje dobro plaćenog posla potrebno davati mito. Osim što je nemoralno, očekivanje mita stavlja siromašne u neravnopravan položaj. Mnogi također smatraju da pripadnost pojedinoj političkoj stranci znatno olakšava zapošljavanje. Većina ispitanika se donekle ili u potpunosti slaže da je za dobivanje dobro plaćenog posla važno biti iz bogate obitelji. Time je potvrđen rezultat drugih istraživanja koja pokazuju da se u Hrvatskoj događa dosta izrazita reprodukcija elita: djeca bogatih i obrazovanih imaju velike šanse postati bogati i obrazovani. S druge strane na djelu je reprodukcija siromaštva: djeca siromašnih teško se mogu izvući iz siromaštva.

Većina ispitanika svjesna je da visoko obrazovanje znatno doprinosi vjerojatnosti dobivanja dobrog posla. Također znaju da poslodavci u pravilu traže odgovarajuće radno iskustvo. Mnogi misle da treba imati sreće, što znači da vjeruju u postojanje još nekih značajnih čimbenika koje je teško identificirati ili kontrolirati. Jedini čimbenik koji manje od 50% ispitanika smatra važnim za dobivanje dobro plaćenog posla je poštenje i marljivost, što ukazuje na niski radni moral hrvatskih građana i loše posloženu ljestvicu kriterija po kojima hrvatski poslodavci biraju zaposlenike. S obzirom da poštenje i marljivost nisu na cijeni, siromašnim radnicima koji se trude pošteno odraditi posao za koji su plaćeni oduzeta je mogućnost da se dokažu i da napreduju u poslu.

U anketi Hrvatskog Caritasa i Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve postavljeno je pitanje »Jeste li spremni na prekvalifikaciju, doškoloavanje, pohađanje tečaja, seminara da biste napredovali u poslu, dobili veću plaću, zaposlili se?« Premda svi prepoznaju važnost obrazovanja za dobivanje dobro plaćenog posla, slabije obrazovani su u puno manjoj mjeri spremni na doškoloavanje nego ostali ispitanici. Čak 69% slabije obrazovanih jasno je odgovorilo »ne«. Razlozi zašto se

24 Usp. Svjetska banka, Hrvatska: studija o ekonomskoj ranjivosti i socijalnom blagostanju, 33.

ne žele školovati mogu biti oni isti zbog kojih nisu nastavili školovanje dok su bili mlađi, a sada im je možda još i teže odlučiti se na doškolovanje zbog dobi, obiteljskih odgovornosti, slabog predznanja, lošega imovinskog stanja i sl. U razgovoru u fokus-grupama niže obrazovani zrelije dobi izrazili su sumnju da bi im dodatno obrazovanje omogućilo zapošljavanje. Smatraju da je već prekasno za to i da je njihova dob prevelika zapreka nalaženju posla. I doista, istraživanja pokazuju da se osobe starije od 45 godina vrlo teško zapošljavaju.²⁵ Ako je teško kasnije nadoknaditi prilike za obrazovanje propuštene u mladenačkoj dobi, tim više je važno pomoći mladima koji imaju volje i sposobnosti, ali im nedostaju materijalni uvjeti za nastavak obrazovanja.

5. Opcija za siromašne u praksi

Svatko tko ozbiljno shvaća opciju za siromašne nastoji ih prepoznati u svojoj sredini te im pomoći na najdjelotvorniji način. Kršćani mogu pomoći siromašnima na više načina i kroz različite crkvene institucije, poput župne zajednice, župnog Caritasa, vjerničkih udruga, katoličkih škola i sl. Kao građani, vjernici imaju priliku pomagati i zagovarati siromašne kroz institucije društva i države, kao što su udruge civilnog društva, jedinice lokalne samouprave, obrazovni sustav, sustav socijalne skrbi i dr.

U župnoj zajednici okupljaju se vjernici različitoga socioekonomskog statusa koji pripadaju istoj lokalnoj zajednici. Na nedjeljnoj misi Krista zajedno slave i bogati i siromašni. Župa je zajednica unutar koje se mogu graditi mostovi i karike između siromašnih i onih koji im mogu pomoći. Da bi se to dogodilo, župljani se najprije trebaju međusobno poznavati i doživljavati kao braća i sestre koji brinu jedni za druge, naravno uvijek poštujući diskreciju osoba u potrebi. Župnik ili župni Caritas mogu dati inicijativu u traženju rješenja za siromašne župljane. Vjerničke udruge pomažu siromašnima već na taj način što ih primaju kao svoje punopravne članove, jer je uz materijalnu pomoć siromašnim obiteljima važna i socijalna uključenost.

Istraživanja pokazuju da se u Hrvatskoj prilikom zapošljavanja obično daje prednost onima koji imaju dobre veze, daju mito ili potječu iz bogate obitelji, te se na taj način preferiraju osobe koje su ionako u boljem položaju od siromašnih i socijalno isključenih. Opcija za siromašne, ali i socijalna pravednost, zahtijevale bi da se prednost dade onima koji su u većoj potrebi, u prvom redu hraniteljima siromašnih obitelji. Kršćani su pozvani biti savjest društva te se zauzimati za siromašne koji traže posao. Dok korištenje položaja moći za zapošljavanje i promaknuće vlastitih prijatelja može biti moralno dvojbeno, zapošljavanje siromašnih na poslove koji odgovaraju njihovim kvalifikacijama i umijećima sigurno nije nemoralno, nego dapače, potpuno u skladu s preferencijalnom opcijom za siromašne.

25 Usp. Branimir Šverko, Zvonko Galić, Darja Maslić-Seršić, *Nezaposlenost i socijalna isključenost: longitudinalna studija*, 11.

Katolički gospodarstvenici koji su potpuno slobodni u izboru zaposlenika trebali bi među ključne kriterije izbora uvrstiti materijalno stanje i potrebe pojedinih kandidata te prednost pri zapošljavanju dati hraniteljima siromašnih obitelji.

Visoko obrazovanje je važno za dobivanje dobro plaćenog posla. S druge strane, u nas je slabo razvijeno cjeloživotno obrazovanje, pa hrvatski građani u pravilu doživotno ostanu na onom stupnju obrazovanja koji su postigli u mladosti. Stoga bi kršćani trebali osobitu pozornost pokloniti djeci iz siromašnih obitelji koja često nemaju dobre uvjete za učenje. Ona kreću s lošijih startnih pozicija nego njihovi vršnjaci, a današnje hrvatsko društvo vrlo malo čini da bi im olakšalo životni put. Najviše se za njih može napraviti tako da ih se podrži u postizanju što višeg stupnja formalnog obrazovanja. Članovi udruga ili župnih zajednica koji imaju odgovarajuće znanje mogu puno učiniti za siromašnu djecu koja imaju poteškoća u školi, dajući im besplatne instrukcije. Župne i redovničke zajednice obično imaju na raspolaganju odgovarajuće prostore koje mogu ponuditi da se u njima te besplatne instrukcije održavaju. Vjernici koji žive u gradovima i imaju višak stambenog prostora koji ne namjeravaju iznajmljivati mogli bi primiti na stan siromašne studente iz drugih sredina kojima je smještaj nužan kako bi završili fakultet.

Pohvalno je što neke biskupije stipendiraju učenike i studente slabijega materijalnog stanja. Time pokazuju da ozbiljno shvaćaju opciju za siromašne. Pojedine lokalne zajednice također stipendiraju siromašne učenike i studente. Vjernici koji su vijećnici trebali bi se zauzeti da i njihova lokalna zajednica to čini. Postoji dovoljno argumenata kojima bi se moglo uvjeriti ostale vijećnike da je riječ o potpuno opravdanom ulaganju.

Stipendije su vrlo učinkovit način borbe protiv siromaštva. Stoga je nužno promijeniti kriterije prema kojima se dodjeljuju državne stipendije i pravo na smještaj u studentskim domovima. Glavninu stipendija i mjesta u domovima trebali bi dobiti siromašni studenti, i to osobito oni koji se obrazuju za deficitarna zanimanja potrebna hrvatskom gospodarstvu. Vrhunskim studentima bi se mogao dodijeliti manji broj stipendija, i na taj način bi se poticala izvrsnost. Sustav školarina također treba prilagoditi prihodima obitelji iz kojih studenti dolaze, tako da se uvedu popusti za uspješne siromašne studente.

U Hrvatskoj se osniva sve više katoličkih obrazovnih institucija, od osnovnih škola do sveučilišta. Prema dokumentima Kongregacije za katolički odgoj, katolička škola treba biti posebno osjetljiva prema starim i novim oblicima siromaštva, jer su katoličke škole u prošlosti često i osnivane prvotno zato da najsiromašnijima i gurnutima na rub pruže mogućnost odgoja i obrazovanja.²⁶ Kao posebno istaknut i zauzet dio Crkve u području odgoja, katolička škola je pozvana »da se postavi kao primjer i izazov drugim odgojno–obrazovnim ustanovama i strukturama.«²⁷

26 Usp. Kongregacija za katolički odgoj, *Katolička škola na prijelazu u treće tisućljeće*, 12. prosinca 2009, http://www.katolicki-odgoj.com/katskolatrece_tisucljece.htm (neslužbeni prijevod dokumenta iz 1997. godine koji se nalazi na adresi: http://www.vatican.va/roman_curia/congregati_ons/ccatheduc/index.htm)

27 *Isto*, br. 16.

Stoga bi katoličke obrazovne ustanove trebale svima davati primjer socijalne osjetljivosti tako što učenicima slabijega materijalnog statusa nude besplatan i poticajan odgojno–obrazovni ambijent.

6. Zaključak

Iako pojedine osobe ili obitelji mogu iz raznoraznih razloga upasti u siromaštvo, istraživanja pokazuju da su najčešći strukturalni uzroci siromaštva isključenost iz svijeta rada, socijalna isključenost i nisko obrazovanje. Osobe koje nisu zaposlene ne primaju plaću ni mirovinu kada dođu u stariju dob. Ako nitko u kućanstvu ne zarađuje niti prima mirovinu, ono je ovisno o drugima i lako se nađe u materijalnoj oskudici. Osobito su ranjiva ona kućanstva koja se nalaze u socijalnoj izolaciji jer se nemaju na koga osloniti u kriznim situacijama. Socijalno isključeni često su bespomoćni jer umjesto njih o njima odlučuju drugi.

Siromaštvo se često prenosi s roditelja na djecu. Izlaz iz oskudice najlakše se postiže obrazovanjem mladih iz siromašnih obitelji. Visoko obrazovanje znatno olakšava dobivanje dobro plaćenog posla. Nažalost, hrvatsko društvo vrlo slabo pomaže siromašnim mladim ljudima koji imaju sposobnosti i volje završiti visoko obrazovanje. Kršćani mogu puno učiniti za te mlade ljude podupirući ih u stjecanju obrazovanja. Kršćanska zajednica bi, u duhu opcije za siromašne, trebala imati sluha za svaki oblik siromaštva, omogućiti siromašnima da dođu do riječi, biti karika između siromašnih i onih koji im mogu pomoći, osobito ako im se može pomoći da nađu odgovarajuće zaposlenje ili da steknu dodatno obrazovanje kako bi lakše našli posao.

Structural Causes of Poverty in the Republic of Croatia in Light of the Option for the Poor

Petar Tomašić*

Summary

The option for the poor has a powerful theological foundedness and ought to incite Christians to concrete activity in their immediate environment. In order to be of assistance, Christians must first identify the impoverished in Croatian society today. Therefore this article expounds the problem of poverty in Croatia with an interdisciplinary approach based on empirical research. Sociological research reveals who the poverty-stricken are and why they find themselves in the state of privation. Poverty is often a consequence of unemployment. Social exclusion and the lack of higher education creates greater difficulty in finding a job and tends to be a factor leading to poverty. Poor families are not able to provide their children with favourable conditions for an education such that poor children who have dropped out of the education system have substantially lower chances of finding well-paid jobs. Croatian society lacks adequate social sensitivity and does not assist impoverished children sufficiently, hence the reproduction of poverty. Christians are called to recognize their neighbours in distress, however, in order to be able to offer effective assistance, the causes of poverty must be known. Elimination of causes can resolve the problem itself.

Key words: poverty, option for the poor, structural causes of poverty, unemployment, social exclusion, reproduction of poverty, education

* Dr. sc. Petar Tomašić, Address: Kralja Zvonimira 110, 51523 Baška, Croatia.
E-mail: ptomasic@gmail.com